

Lidt om J. P. Jacobsen.

(Af fhv. Herredsfoged, Etatsråd C. B. V. HANSEN.)

J. P. Jacobsens voxende Ry - også udenfor Danmark - gjør, at selv de Beretninger om ham, som ellers ikke kunde gjøre Krav på almindelig Opmærksomhed, nu vække nogen Interesse, og denne vil måske også blive skjænket, hvad jeg veed at fortælle om ham.

Det var nærmest kun i Jacobsens 9 sidste Leveår, at jeg kjendte ham. Den 1. April 1876 tog jeg Bolig i Thisted, hvor jeg ikke tidligere havde boet, og da jeg i de første Par Måneder boede i Jacobsens Svogers Hjem, kom jeg straks jevnlig sammen med ham. Jeg havde vel kjendt ham fra Kjøbenhavn, men det var helt flygtigt. Vi var jevnaldrende, men da jeg var bleven Student ad den slagne Landevej (d.v.s.: gennem Latinskole), var jeg bleven det et Par År før ham. Den første Gang, jeg mindes at have talt med ham, var en Dag på Østergade, hvor vi kom til at tale om Litteratur. Jeg havde neppe synderlig Forstand derpå, men var da - det kan vel have været omtrent 1868 - stærkt optagen af Goldschmidts "Hjemløs", og da "den Vægelsindede fra Gråhede" nylig var udkommen, roste jeg hans Bog stærkt. Jacobsen derimod brugte meget nedsættende Udtryk om Bogen og betegnede den som noget Jux eller på lignende Måde. Måske havde han ikke ment det så slemt, men der var hos ham indtil de allersidste År noget af den studentikose Tilbøjelighed til i en Disput at sige noget grelt, som ret stod i Modsætning til Modstanderens Udtalelser. I øvrigt er min egen Bedømmelse af Bogen i Tidens Løb bleven anderledes.

Med Hensyn til Jacobsens Hjem er der i alle Biografier Enighed om at fremhæve hans Moder som en god og elskelig Kvinde, og det er vel også rigtigt, at hans yngre Broder, William, der endnu lever, hørte til dem, der havde den bedste Forståelse af ham. Hans Søster, Marie (død 1905), der i en ung Alder blev gift med nu afdøde Konsul N. C. Andersen, var meget elskværdig, og hun omfattede sin Broder med stor Kjærlighed, men hun var noget indesluttet og overfor Fremmede meget tilbageholdende og næsten sky. Angående Faderens Stilling skriver Georg Brandes (i "det moderne Gjennembruds Mænd", S. 147), at han var "en større Kjøbmand"; Georg Christensen fortæller ("J. P. Jacobsen", S. 8), at "Faderen havde i sin Ungdom faret på Norge som Skipper og været en vovsom Krabat også som Smugler", og at han efter at være bleven gift slog sig ned i Thisted "som Reder og Kulhandler, blev senere Grosserer og en af Byens Matadorer", og endelig skriver Anna Linck ("J. P. Jacobsen", S. 10.), at han "arbejdede

Kjøbmandshandelen op, så den kom til at omfatte en stor Tømmerhandel og et Brændevinsbrænderi, og snart fik sin egen Skonnert, som hentede Varer hjem fra England".

Men alt dette giver ikke noget sandt Billede af den gamle Chr. Jacobsen; han var ikke nogen "større Kjøbmand" eller en Mand, "som arbejdede Forretningen op", og han var ikke en af Byens Matadorer. Af Anna Lincks Fremstilling kan man ikke en Gang se, at hans væsentligste Livsgjerning var i Ungdommen som Sømand og senere som Avlsbruger. Anna Linck fremdrager dog S. 57 et Brev fra J. P. Jacobsen, hvorefter hans Forældre i Marts 1844 holdt Bryllup i Thisted og tog Bolig i et lille Hus, som afbildes S. 11, og hvor der ikke kunde være Tale om Kjøbmandshandel; i Brevet fortælles også, at Faderen våger ved Roret på den lille Skonnert i den ensomme Nat, og at Forældrene mødes og skilles, som de så ofte har gjort.

Chr. Jacobsen var født i 1813; han var en Bondesøn fra Ræhr, der hører til Hanstholmen, en Højderyg, der skyder sig ud i Vesterhavet. Kystbefolkningen langs Havet var den Gang vant til at færdes på Søen; der blev fra Hanstholmen, men navnlig fra Klitmøller, ca. 1 Mil sydligere, drevet den såkaldte "Skudehandel": små Fartøjer drog fra Kysten med Landets Produkter til Norge, England og Hamborg og vendte tilbage med Udlandets Varer, som de i Følge gammel Rettighed kunde udsælge i større Partier. Når Skibene kom til Kysten, måtte de trækkes på Land. Med Varer fra disse Skuder forsynedes så godt som hele Thy. På samme Tid var Sejladsen på Limfjorden vest for Løgstør Grunde kun ringe. Løgstør Kanal blev først i Henhold til en Lov af 1856 gennemført i 1861, og i 1828 klages der således over, at Dybden over Løgstør Grunde kun var 2 a 2½ Fod. Der var vel ved Havets Gjennemrud åbnet Sejlads gennem Agger Kanal, men ikke før Juni 1835 skete den første Gjennemsejling. I Chr. Jacobsens Ungdom var den direkte Sejlads til Thisted således kun ubetydelig, hvorimod der til Fiskerlejerne langs Havet kom en Mængde Fartøjer fra Udlandet, og det var ikke blot danske Skuder, men også norske Småfartøjer i stor Mængde (se C. Diørup: Thisted Amt, S. 396-98). Var denne Sejlads med de små Fartøjer over det store Hav i sig selv skikket til at frembringe modige og forvovne Mænd, kom dertil, at den blev forbunden med Smugleri i stor Stil. Den Dag i Dag berettes der om Kjøbmandsforretninger, som i gamle Dage ved Smugleri forsynedes med Varer. I alle Lande og til alle Tider har der været Uvillie hos Folk imod at betale Told til Staten af de Varer, de selv har købt og selv ejer, og når Kontrollen fra Statens Side kun har kunnet være

utilstrækkelig, er Smugleriet opstået, og i øde Egne og under farlige Forhold er der blevet kastet en æventyrlig Glans over Smugleriet. M. Goldschmidt beretter i sin Rejse i 1865 til Vendsyssel og Thy S. 259-263 om en Toldembedsmand, Bolvig (som ca. 30 År tidligere var bleven ansat som Strandkontrollør i Klitmøller), at det var ”en stærk Menneskesort”, Bolvig var kommen imellem, og at han, som dog var en kraftig Mand, var væbnet med Sabel og Pistoler, når han - i Reglen til Hest - passede sit store Distrikt. Det lykkedes Bolvig at udrydde Smugleriet, og det lykkedes ham at komme i et sådant Forhold til Kystbefolkningen, at den så op til ham med fuld Hengivenhed, så at han i senere Dage ved Rigsdagsvalg førte den til Valgstedet, og Alle stemte på den Mand, som han stemte på.¹⁾

Men samtidig med Bolvigs Kamp imod Smugleriet var dog Vilkårerne for Sejladsen blevne helt forandrede; denne gik mere og mere gennem Agger Kanal, så at Antallet på de Skibe, der var hjemmehørende i Thisted, tiltog i samme Forhold, som Antallet af Skibe, hjemmehørende ”på Vestkysten eller Nordstranden”, aftog.

Det kan ikke betvivles, at Chr. Jacobsen, som jo i sin Ungdom hørte til den ovennævnte Kystbefolkning, har begyndt sit Sømandsliv på de Skuder, som gik ud fra Kysten. I hvilken Grad han har deltaget i Smugleriet, kan nu ikke siges; de, der havde været med dertil, holdt i en senere Alder ikke af at tale herom, noget skriftligt herom findes der neppe, og de Udenforstående, som kunde berette herom, ere døde, og ”de Døde ere tavse”. Der gik altid i Thisted mærkelige Fortællinger om ham, ja, et tosset Rygte fortalte endog, at han havde været Sørøver. Da Chr. Jacobsen den 6. Marts 1844 holdt Bryllup i Thisted, blev hans Stilling til Kirkebogen angiven som Skipper; det samme var Tilfældet, da Sønnen Jens Peter den 7. April 1847 fødtes, og da senere de yngre Børn Cecilie Marie og William fødtes henholdsvis 1849 og 1851. Men da Datteren er født i det nye Hus ved Havnen, må Faderen antages 1 eller 2 År tidligere at have opgivet - på Grund af Helbredet - at fare til Søs (men på gammel

¹ *Anmærkning.* Carl Laurits Bolvig var født den 11. Oktober 1806 og blev i 1835 Strandtoldbetjent (senere Strandkontrollør) i Klitmøller. M. Goldschmidt fortæller om ham, ”at han havde været med til at redde 258 Mennesker og har selv, alene, frelst 5”. Jeg tror at have hørt fortælle, at han en Gang (vistnok før Fredningsvæsenet indrettedes) med en Line svømmede ud til et strandet Skib, med hvilket der ikke på anden Måde kunde tilvejebringes forbindelse, og fik Mandskabet reddet. I 1870 blev han udnævnt til Toldforvalter på Skagen, et mere overordnet Embede og med større Indtægter end i Klitmøller. Når jeg i Årene 1873-74 holdt Forstrandsauktioner i Horns Herred (syd for Skagen), traf jeg sammen med ham. Jeg tror ikke, at han var tilfreds på Skagen; det er altid en tvivlsom vinding at forlade den Egn, hvor man har udført sin Ungdoms Bedrifter, og hvor Alle så op til En som til en konge. Han døde den 5. Januar 1875.

Sømandsvis vedblev han gennem sit øvrige Liv at bære ørenringe). I de første År derefter var han Skibsreder, dels for sit eget Skib, dels for nogle mindre Skibe, der ejedes af Byens Beboere og Andre. I den Egenskab tog han Borgerskab som Grosserer og drev nogen Handel med Skibsinventar m. m. Det 2-Etages Hus, han lod bygge ved Havnen, og hvori han selv boede, var ikke nogen ”gammel Kjøbmandsgård”, men indrettet til Beboelseslejligheder. Derimod benyttedes det opførte Pakhus, der har Gavnl ud imod Vejen, oprindeligt til Opbevaring af Gjenstande vedrørende Skibes Forsyning med Inventar og Proviant og senere til Avlsbruget. Thi nogen Handel en gros kom han ikke til at drive. Skibsrederiet ophørte lidt efter lidt, - Skibene var nok ikke forsikrede og ”gik til”. I nogle År ejede og drev han et Brænderi, men det var lille og helt uden Betydning. En stor Tømmerhandel har han heller ikke drevet; men efterhånden erhvervede han sig en stor Del af Byens Markjorder, og hans Avlsbrug blev efter Kjøbstadforhold ret betydeligt; han kunde have ca. 20 Køer, hvis Mælk solgtes til Forbrug i Byen.

Han var ikke afholdt i Thisted og gjaldt for at være ”en hård Hund”, der holdt stærkt på sin Ret, og han blev ikke valgt til de egentlige Tillidsposter; dog var han i nogle År Formand for Bestyrelsen i et Jernstøberi, hvori han havde taget Aktier, og Meningen med hans Valg var nok den, at han skulde passe på, at Alt gik sparsommeligt til. Men Jernstøberiet kunde ikke bestå, og Aktiekapitalen gik i det Væsentlige tabt. Da han ikke ved Tillidsposter blev en fremskudt Mand og hans Formue var beskeden, var der Intet, som berettigede til at kalde ham en Matador i Byen. Hans Hæder var, at han var en Arbejdets Mand, energisk og uførtroden og fri for den dumme Frygt, de ”bedre stillede” Personer ikke blot i Kjøbenhavn, men også i Provinsbyerne, har for at udrette legemlige Arbejder i Fremmedes Overværelse. Han tog selv Del i alt Arbejde ved Avlsbruget; han læssede selv Gjødning på Vogn og kørte med Gjødningen gennem Byen ud på Marken. Jeg så ham en Gang ved Opførelsen af et Hus, han lod bygge, forrette sådant Arbejde, som navnlig Håndlangere udføre. Hjemmet var sparsommeligt, og Chr. Jacobsen forlangte, at der skulde spares.

Georg Brandes fortæller et Sted, at Faderen, ”trods sine meget gode Kår, ikke vilde afse de Penge, Sønnen i sin ret hjælpeløse Tilstand hårdt havde behov”. Dertil kan måske siges, at Hjemmet altid stod åbent for Sønnen, og at Faderen i de pågældende År selv kan have haft Grund til at mene, at han måtte spare, thi den Kapital, han havde anbragt i Jernstøberiet, gav ikke Udbytte og var ved at gå tabt, og Landbruget, som var hans Hovederhverv, var i de År ikke særligt indbringende.

Det fortælles, at Chr. Jacobsen med Uvillie gav efter for Sønnens Lyst til at blive Student, og at han med lige så stor Uvillie så, at Sønnen ikke vilde drive noget

”Brødstudium”, men være Videnskabsmand og senere Digter. Jeg tror, at Faderen først forsonede sig dermed, da Sønnen fik ”Løn” af Staten uden til Gjengjæld at skulle yde nogen ”Tjeneste”, men dertil kom vel også, at det på den Tid var gået op for ham, at Sønnen var en berømt Mand, og at der derved vaktet noget i ham, der stod i Samklang med hans egen noget eventyrlige Ungdom.

Når jeg i J. P. Jacobsens sidste Leveår en enkelt Gang kom ned til ham om Aftenen (ellers besøgte jeg ham gjerne om Eftermiddagen), gik vi senere om Aftenen ind i Forældrenes Stue, hvor der blev røget Tobak, drukket Toddyer og fortalt Historier, og jeg mindes, med hvilket Liv Faderen kunde fortælle om sine Oplevelser til Søs. Forældrenes Lejlighed var møbleret på gammeldags Vis, tarveligt og uden synderlig Hygge.

J. P. Jacobsen omfattede alle Hjemmets Anliggender med Interesse. Under en Samtale, jeg i hans sidste eller næstsidste Leveår havde med ham, klagede jeg over, at min Tunghørighed, som lidt efter lidt vilde tiltage, mere og mere vilde gøre mig ensom. Han svarede da, at det altid gjaldt om at søge at dele de Interesser, der levede omkring En, thi ellers blev man ensom. Og det var let at se, at han med Interesse fulgte Alt, hvad der foregik i Hjemmet.

Fra dette Hjem er altså J. P. Jacobsen gået ud og har fået sit Særpræg. Når jeg så udførligt har dvælet ved hans Fader, er Grunden den, at ved at gøre ham til Storborger og Matador i en lille Provinsby, bliver Billedet af ham helt fortegnet, og jeg tror, at det netop er fra Faderen, at Sønnen har fået det mest ejendommelige, det, der gav ham Mod til at betrede nye og ukjendte Baner og blive ”vor Prosas sjælfuldeste og mest digteriske Særling”, der maler med Ord, som der sikkert aldrig før i nordisk Litteratur har været malet (Georg Brandes). Jeg tror, at de Karaktertræk, som Moderen og hendes Slægt har ejet, og som ikke frembyder noget usædvanligt, ikke kunde have skabt Sønnens sjældne Digterånd, selv om Slægten har havt ”en poetisk Åre” (således som Anna Linck fortæller). Fra Moderen har han arvet det fine, gode, ædle og varme Sindelag, fra Faderen det vide Udsyn og det skarpe og dristige Blik, der ingen Hindringer såe, eller var bestemt på at overvinde de Hindringer, som mødte, og ikke lagde an på at gå i den traditionelle Trædemølle.

Havde J. P. Jacobsen også arvet Faderens energiske Arbejdskraft, og havde Sygdom ikke tidligt knækket den, ja, så kan man jo fantasere om den Række af Værker, han kunde have givet os, selv om hans Liv kun var blevet kort.

Den Bolig, J. i sin sidste Levetid havde i Faderens Hus, kunde neppe kaldes hyggelig; den lå i Stueetagen, og der var ikke Udsigt til Fjorden; udenfor J.s Arbejdsværelse gik der offentlig Vej, og

på den anden Side deraf var en lille Have, der stødte op til en overbygget Mødding; til denne kørtes der daglig fra Chr. Jacobsens Gård over den offentlige Vej Gjødning. I den lille Have havde J. sine Blomster, og fra Haven var der lidt Udsigt over til Mors (se Georg Christensen S. 53).

I den første Tid, jeg var i Thisted, kom jeg jevnlig sammen med J. Men efter at jeg var bleven gift, blev vor Omgang sjældnere; dog hændte det af og til, at han tilbragte en Aften i mit Hjem, eller at jeg gik til ham. Det var enten i Sommeren 1876 eller 1877, at han fulgte med min Hustru og mig ud til hendes Barndomshjem, Irup, hvor vi tilbragte 2 a 3 Dage. Ved samme Tid var det, at han, efter at ”Marie Grubbe” var udkommen, nogle Gange kom op til mig på Amtskontoret og sad i Arkivet for at gjøre Uddrag af de gamle Skifteprotokoller (Provinsarkiverne var da ikke oprettede); han må formentlig den Gang have anset det for muligt, at han påny kunde skrive en historisk Fortælling.

I de følgende År - fra Efteråret 1877 til Foråret 1884, da J. kom hjem for at dø - opholdt han sig lange Tidsrum, dels i Kjøbenhavn, dels i Udlandet; men når han var i Thisted, besøgte jeg ham ret jevnlig. Jeg erindrer, at han i Februar 1881 deltog i et lille Selskab hos mig, men ellers gik han i de sidste År nødig ud om Aftenen. Det var altid fornøjeligt at diskutere med ham, selv om det var om Politik, hvorom vore Anskuelser var temmelig forskellige. En Gang, han kritiserede danske Forfatteres Sprogbehandling, fik jeg ham til at læse 1. Del af Orla Lehmanns Erindringer, men han vilde ikke slutte sig til min Beundring over Sproget deri; kun udtalte han sin ”Agtelse” derfor, idet han dog tilføjede, at Lehmann brugte altfor mange forslidte Ord, som ikke tvang Tanken til at dvæle.

En Formiddag i Sommeren 1880 kom jeg efter J.s Opfordring ned til ham for at høre ham oplæse de 3 første Kapitler af ”Niels Lyhne”, som skulde udkomme til Efteråret. Da han efter Oplæsningen spurgte om min Mening om Bogen, sagde jeg først, at de tilsvarende Skildringer i Schacks ”Phantasterne” måske vilde blive sat over Drengene i J.s Bog. Noget Lignende har Georg Brandes jo også påpeget. Men dette vilde J. ikke indrømme, thi hans Skildringer fra Drengene var noget af hans eget Liv. Men dernæst sagde jeg, at jeg foretrak ”Marie Grubbe”. Sagen var jo den, at den Ungdom, hvortil jeg da hørte, var voxet op med Barndommens Beundring for Ingemanns og den ældre Ewalds historiske Romaner, og at ”Marie Grubbe” for os var bleven epokegjørende; vi kunde kun ønske, at Jacobsen vilde fortsætte med sådanne Bøger. Ja, selv de Mennesker, der skarpt kritiserede eller endog fordømte ”Marie Grubbe”, måtte indrømme, at efter den måtte den historiske Romanskrivning herhjemme blive anderledes end tidligere. Til min Bemærkning svarede J., at han mente, ”Niels Lyhne” var et Fremskridt. Ved senere atter og atter at læse Bogen er jeg bleven på det Rene med, at

efter at "Marie Grubbe" var skreven, kunde den danske Litteratur undvære flere Fortællinger af den Art, men man kunde vanskeligt have undværet "Niels Lyhne".

I den første Tid efter at "Niels Lyhne" var udkommen var J., oplivet af de mange rosende Anmeldelser og Breve, han modtog, fuld af Planer om hvad han vilde skrive. Han fortalte mig, at han først vilde skrive et Lystspil fra Struenses Tid og derefter et Nutidsdrama. Han skitserede for mig Indholdet af dette Drama, og såvidt jeg husker var den bærende Ide deri et Menneskes Ære, men mere erindrer jeg ikke, og jeg har mange Gange senere ærgret mig over, at jeg da ikke havde nedskrevet J.s Plan. Jeg kan erindre, at jeg gjorde Indvendinger imod, at Dramaet kunde bæres af denne Ide, således som den agtedes benyttet, men det forekommer mig ikke, at den Plan, som J. skildrede, er den samme, som antydes i "Anne Charlotte" (Digte og Udkast S. 188, se også Breve fra J. P. Jacobsen, Indledning S. 41).

Når Anna Linck fortæller, at Ministeriet i Marts 1881 ikke fandt J. "værdig" til en Digtergage, men "bevilgede" ham en "midlertidig Understøttelse" af 1000 Kr. årlig, dog at han alligevel fra April 1883 fik fast Digtergage af 1000 Kr. årlig, er der noget forkert i denne Fremstilling. Ministeriet kunde ikke "bevilge" J. Gage eller Understøttelse, men Sådant henhørte under den lovgivende Magt, og dernæst havde J. Venner og Modstandere i de forskiellige Partier, så at det slet ikke var så let at sætte noget igjennem til Fordel for ham. Der var vistnok en almindelig Utilbøjelighed til at forøge de faste Digtergagers Antal, og på den anden Side var de "midlertidige Understøttelser" at betragte som faste, så længe Vedkommendes Forhold ikke særligt forandrede. Det forekommer mig heller ikke, at den daværende Kultusminister, Scavenius, var uvilligt stemt imod J. Jeg kom i de Dage, da Afgjørelsen skulde træffes, Febr. og Marts 1881, jevnlig ned til J. for at høre om de Efterretninger, han underhånden fik, men jeg må indrømme, at jeg ikke nøje kan huske, hvorledes Forholdene var, men at Andre, f.eks. Dr. Edv. Brandes, ganske anderledes må vide Besked (se "Breve" S. 118-124).

Hvad angår de hidtil trykte Breve fra J. findes der i de i "Tilskueren" for Jan. 1911 optagne Breve fra J. til hans Hjem flere Fejlæsninger (i Brevene fra 1874 til 1876), navnlig med Hensyn til Navne. En Mængde Breve fra J. til afdøde Professor Vilh. Møller er hidtil ikke trykt. Ved Læsning af Brevene må man altid have for øje, at J. kunde bruge ironiske og spottende Udtryk, som slet ikke var ment så slemt, og som han ikke havde villet bruge, dersom han havde tænkt på, at Brevene vilde blive offentliggjorte. Det var ikke Frygt for Mennesker, men Retfærdighedsfølelse, som

vilde afholde ham derfra. Jeg bestrider ikke Berettigelsen til desuagtet at offentliggjøre dem, thi disse Breve ere jo også en Del af J. således som han var. Det vil mulig forundre Enkelte, men er dog Tilfældet, at J. kunde tale med Anerkjendelse om Vilh. Topsøe (Dagbladets Redaktør) og i de sidste År med Veneration om gamle Ploug.²⁾

Der begynder nu at danne sig Legender om J., Legender, som kun har lidet med Virkeligheden at gjøre. Jeg henregner dertil et smukt Stemningsbillede i Ill. Tid. for Efteråret 1911, hvorefter man ofte såe J. "slæbende sig langsomt fra Grav til Grav" på Thisted gamle Kirkegård, nydende "den tavse Rosenfest i Dødens blomstrende Have" og glædende sig "over hver Knop, hvert faldende Blad", medens Folk foragede sig over, at han ikke gik i Kirke. Der var imidlertid ikke mange Blomster på den gamle Kirkegård, navnlig ikke i Nærheden af Kirken, hvor Kirkegængerne kom, og hvor der var et hæsligt Vindslug. Kirkegården blev kun undtagelsesvis brugt til Begravelser, de fleste Grave var

²⁾ Anmærkning: Edvard Brandes skriver, at "hvert skrevet Ord, som Jacobsen har efterladt, er dyrebart", og derfor kan det måske forsvares, at nedenstående lille Brev, som han i et af de sidste År, han levede, skrev til mig, gjengives:

Hvor kommer: Fredy 11.11.17.
Vilde
uropl midt De skulle
gaa forogaa og end-
ent midt (og i) (og i) (og i)
gaa Glep af Dens Vel-
sind og bide Dens der-
for hvis De, opflønde
Dens Lige at se med til
mig inden Evendy, Slet
de havde pane at ivor-
vold denne Udvalde-bru-
: ofter, da at opredde da
til innoyere og hvis De
kunde haist at give det
: Møgen da at fremtæn-
: dette gode Forval.
Dens
Møgen

ældre og passedes ikke. Det lignede slet ikke J. at ville færdes i Nærheden af Kirken på den Tid, Folk gik i Kirke, det lå fjernt fra hans Natur at ville vække Forargelse. Kirkegården lå midt i Byen og blev benyttet som Gjenvej til forskellige Dele af Byen, og da J.s Søster og Svoger i de År boede lige overfor Kirken, kan han af og til have skudt Gjenvej over Kirkegården.

Den 30. April 1885 døde Jacobsen. Den næste Dag kom jeg ned i hans Hjem og talte med hans Moder. Hun bad mig om at gå til den residerende Kapellan, Pastor L. B. Husum, som skulde forestå Begravelsen, og bede ham om ikke at holde nogen Tale, men alene bede en Bøn. Hun var jo bange for, at der i Talen skulde siges noget, der kunde såre eller bedrøve de Efterladte. Hun viste mig dernæst Sønnens Psalmebog, hvori der fandtes Mærker ved forskellige Psalmer. Jeg såe på disse Psalmer, men jeg var strax på det Rene med, at Mærkerne vare anbragte udelukkende af æsthetiske eller lignende Hensyn. Jeg har neppe sagt noget til Fru Jacobsen, og ialtfald bestyrkede jeg hende ikke i hendes svage Håb om, at Mærkerne kunde skyldes andre Hensyn. Da jeg derefter talte med Pastor Husum - der var en yngre, god og elskværdig Mand, som døde nogle få År senere - og forebragte ham Fru Jacobsens ønske, sagde han strax: "Kan jeg bede for de Døde", men derefter erklærede han, at han ikke i sin Tale vilde sige det allermindste, som kunde såre Familien. Pastor Husum gik derpå selv til Jacobsens Hjem og talte med Moderen, som ligeledes viste ham Psalmebogen. Han var neppe særlig kritisk anlagt og har måske ikke en Gang læst Fru Marie Grubbe, og det er forståeligt, at det Syn, hvormed han såe på de pågjældende Psalmer, kan have været påvirket af Moderens dybe Sorg. Ved Begravelsen talte han i Ligkapellet varmt og smukt, og han sagde dernæst, at det havde glædet Jacobsens Forældre og glædet ham selv som kristen Præst, at J. i sin Psalmebog havde sat et Mærke ved Psalmen: "O, Gudskelov, det hjemad går", idet der deri kunde ses et Tegn på en Længsel, et Suk, selv om dette ikke havde formet sig til Bøn. Således omtrent faldt Præstens Ord, som senere blev meget omtalte og meget drøftede; han sagde efter min Mening altfor meget i denne Retning, han burde slet ikke have omtalt Psalmen; men han sagde dog ikke mere, end at Dr. E. Brandes i "Politiken" for 10. Juli 1885 kunde skrive, at Præsten i det Hele synes at have båret sig meget taktfuldt ad.

Efter Begravelsen gik jeg med J.s Barndomskammerat, Skolebestyrer Joh. Bertelsen fra Struer (død i Jan. 1914), på Thisted gamle Kirkegård. Vi talte om det Forefaldne og om Jacobsens Atheisme. B. fortalte, at når han i de senere År kom sammen med J. havde denne af sig selv ledet Samtalen hen på Religionen; B.s Udtalelser sigtede

dog ikke til J.s 4 sidste Leveår, i hvilke B. havde boet i Struer. Jeg derimod bemærkede, at jeg aldrig havde ført en egentlig Samtale med J. om Religionen, og jeg tilføjede noget i Retning af, at da J. var Atheist, og det var så håbløst for Mennesker af forskellige Meninger at ville disputere om Troen, eftersom denne beroede på en Trang hos hver enkelt Person og var en Villiessag, havde jeg aldrig villet indlede en sådan Samtale med ham.

Umiddelbart efter Jacobsens Død havde Dr. Edvard Brandes i en Avisartikel skrevet, at J. var en glødende og begejstret Fritænker. Noget senere gav Joh. Bertelsen i det i Foråret 1885 udkomne Program for Thisted Realskole nogle Meddelelser om J. Deri stod bl.a., at omend J. "i en vis Betydning var Fritænker", og om han end, hvad intet Menneske kan vide, døde som sådan, vidste B. dog, at han var ulykkelig ved sin Mangel på Tro, thi J. havde til B. sagt: "I, som kunne tro, ere lykkelige; gennem hårde, frygtelige Kampe er jeg kommen bort fra Troen og kan ikke komme tilbage til den igjen".

Bertelsens Meddelelse er blev omtalt i Thisted Amtsavis for 3. Juli 1885 og derefter bl. A. i "Dagbladet" og "Dagens Nyheder".

Men derefter skrev Edv. Brandes i "Politiken" for 10. Juli 1885 en længere Artikel med den grimme Overskrift "Ligrøvere". Han hævder sin Berettigelse til at kalde J. en glødende og begejstret Fritænker, og idet han går ud fra den urigtige Forudsætning, at Bertelsens Samtaler med J. havde fundet Sted i dennes sidste Leveår, påstår han, at Bertelsens Kjendskab til J. kun var ringe. Han omtaler bl. A., at J. mange Gange overfor ham (Br.) havde talt om, hvorledes han indtil sit tolvte, trettende År havde haft den almindelige Barne- eller Vanetro, men at han den Gang havde mistet og aldrig nogensinde senere havde haft nogensomhelst religiøs Anfægtelse. Brandes angriber Højrepressen, som i J.s levende Live frakjendte ham Betydning som Forfatter, men som efter hans Død, da man måtte give efter for den almindelige Dom og derfor havde Hastværk med at anvise ham en Plads i den danske Litteratur, vilde søge at rokke ved Antagelsen om, at J. var Fritænker, og ialtfald vilde hævde, at han var det i Sorg.

I den Avis-Polemik, som derefter opstod, synes det at være almindeligt erkjendt, at J. måtte betragtes som Atheist, og Striden drejede sig nærmest om, hvorvidt han var det "i Sorg" eller "i Glød".

For mit Vedkommende har jeg altid været tilbøjelig til at tro, at Skolebestyrer Joh. Bertelsen tager fejl, når han mener, at J. i de senere År, de var sammen - altså omtrent Årene 1876-80 - af sig selv ledede deres Samtaler hen på Religionen. Jeg mener selvfølgelig, at B. er i god Tro, når han fortæller dette, men da B. vistnok selv har ønsket at bringe Trossagen frem, kan han let have fundet Anledning dertil i tilfældige Ytringer fra J.s Side og derved bildt sig ind, at J. bragte Sagen på Bane. Det var dernæst urigtigt af B. at betegne J. som

Fritænker ”i en vis Betydning”; thi J. var det ubetinget. På den anden Side må Dr. Edv. Brandes tage fejl, når han mener, at J. til ham har sagt, at han allerede fra det 13de År mistede og aldrig senere havde haft nogen som helst religiøs Anfægtelse. Dette strider f. Ex. altfor meget mod Jacobsens Breve i 1867 (da J. var 20 År) til Hjemmet (se Tilskueren for Jan. 1911 og Anna Linck S. 42-43), og det synes også psykologisk usandsynligt, at en Dreng, for hvem Fantasien spillede en så stor Rolle som for J., i den Alder skulde have fordybet sig i Spørgsmålet om Troen.

Selv om jeg ikke har ført egentlige Samtaler med J. om Trosforholdet, har det jo ikke kunnet undgås, at jeg af enkelte Ytringer, hvormed han fremkom, eller på anden Måde har været klar over hans Standpunkt, og jeg tvivler da ikke om, at han lige til det Sidste var afgjort Atheist, dog ikke ”i Sorg”, men heller ikke ”i Glød”.

Det kan måske undskyldes, at Dr. Edvard Brandes umiddelbart efter J.s Død på Grund af den Sorg og Harme, han naturligt kan have følt, har brugt de stærke Udtryk om Modstanderne, men det kan mindre undskyldes, at der 14 År efter J.s Død i Forordet til ”Breve fra J. P. Jacobsen” blev skrevet: ”Den tredivte April døde Jacobsen. Ikke mange Dage efter var Præster og andre Fanatikere ivrige efter at røve hans Lig”. Der var kun Spørgsmål om en Præst, og hans Opræden blev af Br. betegnet som meget taktfuld; en Påstand om, at J. kun var Atheist ”i Sorg”, kan da heller ikke kaldes Ligrøveri, og når der fortælles ”en Historie” om ”en Lærer, en indremissionsk Højremand”, der en Månedstid før J.s Død skal have forsøgt at omvende ham, benægter jeg vel ikke Historiens Rigtighed, men jeg tager dog et Forbehold, sålænge jeg ikke veed, hvem Manden var, og jeg forstår ikke ret, at J. ikke havde været i Stand til at afværge en Samtale, som forekom ham pinlig. Men ialtfald kan et Forsøg på i J.s levende Live at påvirke ham i religiøs Retning ikke benævnes Ligrøveri.

Ligkapellet på den såkaldte nye Kirkegård i Thisted ligger ret højt på en Pynt ud imod Fjorden; og man ser udover Thisted Bredning til ”Morsø Bakkers fine, melankolske Linie”, ”langeligt dragende i Baggrunden”.

Fra dette Kapel fandt Begravelsen Sted den 9. Maj; Vejret var mildt og roligt, Fjorden lå ”himmelblå som aldrig en Himmel er blå”, og rundt om på Kirkegården ”fejredes Forårets skjønhedssvangre Fest, ringet ind af Vintergjøkkens hvide Klokker, jublende hilset af Crokusblomstens årede Bæger”.

Fra de få Skibe i Havnen og fra en Del Huse i Byen flagedes på halv Stang. Ved Ligkapellet samlede en ret talrig Skare Mennesker; der var

neppe mange, som var mødt for J.s Skyld, thi han var gennem en Række År ikke kommen i synderlig Berøring med Byens Folk, og hans Betydning var ikke gået op for disse. De Fleste mødte af Hensyn til Familien, som havde mange Forbindelser og jo var gammel i Byen. Kun få Embedsmænd var tilstede: Byens Postmester, Kaptajn Vald. Redsted (berømt fra 8. Brigades Kamp den 18. April 1864), Realskolens Bestyrer, Professor N. V. Müller, Toldinspektør Falck og Stationsinspektør Kabell, men iøvrigt ingen af de højere Embedsmænd. Jeg havde opfordret Amtmanden, Kammerherre Unsgård (død 1886) til at møde; han var human og velvillig, fint dannet og den Gang neppe synderlig religiøst påvirket, men han vilde ikke; han vilde have betragtet sin Tilstedeværelse som en Demonstration til Fordel for den realistiske Litteratur og dertil vilde han ikke være med.³⁾

Men heller ikke fra J.s egen Vennekreds og Beundrere i Kjøbenhavn var der kommen mange; man såe Forfatterne Vilh. Møller og E. Skram, Maleren Axel Helsted, Hermann Bing og Fiskerikonsulent Collin, men neppe Andre.

Helt anderledes gik det ved Holger Drachmanns Begravelse ca. 23 År senere; da blev der så at sige slået på den store Tromme lige fra Kjøbenhavn til Skagen. Nå, det Pompøse stemmede jo også bedre med Drachmanns Naturel; Jacobsen selv ønskede vel kun en Jordefærd i det Stille og Beskedne. Men når en af de Store går bort, så synes vi, der har kjendt dem, at der bør gjøres Noget, som kan stemme Sindet i Retning af det Usædvanlige, og dog kunne vi ikke derved lægge en Tomme til den Afdødes Storhed, den vil for Efterverdenen leve i hans eget Værk.

En af mine Venner opholdt sig en Tid i Efteråret 1911 i Prag, og da han en Dag var på Hradschin (Borgpladsen), kom han til at tale med 2 Damer fra Byen; da de hørte, at han var fra Danmark, udbrød den ene: ”å, J. P. Jacobsens Land”, og da han fortalte, at han i mange År havde levet i Nærheden af Jacobsens

³ *Anmærkning.* Den daværende ældre Generation kjendte, selv om den var godt bevandret i den tidligere Litteratur, som Regel ikke synderligt til J. I de sidste År før Oberstleutenant Dalgas døde (i April 1894), kjørte jeg 2 a 3 Dage hver Sommer sammen med ham for at besøge Plantageanlæg på Mors og i Thy. Når man således Dagen igjennem er sammen, kommer man til at tale om meget. Jeg nævnte en Gang Jacobsens Navn, og Dalgas spurgte: ”hvem er det”. Jeg erindrer, at jeg da var noget forundret over, at han ikke kjendte J., men senere - efter at jeg selv er bleven ældre - har jeg så godt forstået det. Dalgas var utvivlsomt godt kjendt med den ældre Litteratur, men da han havde kastet sig over en Sag, som optog al hans Tid og alle hans Interesser, havde han ingen Trang til at gjøre sig bekjendt med, hvad der efter hans Mening mest havde Betydning som en moderne Retning. Jeg har selv i en ældre Alder erfaret, at når man efter en travl og anstrængende Dagsgjerning søger Hvile om Aftenen, tyer man kun nødig til sådanne nye Bøger, som sætter Problemer under Debat eller giver oprivende eller hæsle Skildringer af Menneske livet, selv om de ere sande; man vil læse noget godt, smukt og harmonisk, og kan man ikke i de nye Bøger finde noget sådant, tyer man til de ældre Bøger, over hvis oprivende Skildringer Erindringen dog har kastet et vemodigt Skjær.

Fødeby, sagde hun: ”ja, Thisted, hans Stue står jo endnu, som den var, hils hans Hjem!” Den 9. Maj

1885 tænkte neppe nogen i Thisted på, at det skyldes J. P. Jacobsens Navn, når der nu udenfor Landets Grænser fortælles noget om Byen.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1914, side 3-20)